

Česká a anglická věta

Každá úplná věta představuje jistý formální a obsahový celek. Z formální stavby vět si nejdříve všimneme toho, jak se v ní spojují slova. Vyjdeme přitom z následující anglické věty a jejího českého překladu:

- a) Millions of viewers saw the royal wedding on television.
Milióny diváků viděly královskou svatbu v televizi.

Anglická věta má devět slov a u tři z nich vidíme mluvnické signály: koncovku *-s* pro množná čísla *millions*, *viewers* a tvar *saw* pro minulý čas. Česká věta se skládá ze sedmi slov a u šesti z nich máme koncovky: *milióny*, *diváků*, *viděly*, *královskou*, *svatbu*, *televizi*. České koncovky spojují *svatbu* a *královskou*, *miliony* a *viděly* (anglické *saw* signalizuje pouze minulý čas a nezávisí na tom, že *millions* je množné číslo, stejný tvar by byl i ve větě začínající jednotným číslem - *I saw ...*) a vyjadřují vztah mezi výrazy *miliony* a *diváků* a mezi *v* a *televizi*. Uveďme si několik dalších verzí obou vět:

- b) The royal wedding was seen by millions of television viewers.
Královskou svatbu viděly milióny televizních diváků.
- c) Television broadcast the royal wedding to millions of viewers.
Televize vysílala královskou svatbu miliónům diváků.

d) Television viewers saw the royal wedding.

Televizní diváci viděli královskou svatbu.

e) The royal wedding was shown on television.

Královská svatba byla v televizi.

Obsah vět je v podstatě stejný a jde o to, jak se jiné uspořádání projevuje na tvaru slov, např. *miliony viděly, diváci viděli, televize vysílala*, kde koncovka slovesa je určena předcházejícím podstatným jménem. Z následující tabulky, v níž pro přehlednost není dodržen původní slovosled verzí a) až e), je zřejmý rozdíl mezi češtinou a angličtinou. Zatímco u českých verzí není ani jeden sloupec bez formální změny, u verzí anglických se tvary slov většinou nemění.

a) miliony	diváků	viděly	královskou svatbu (v)	televizi
b) miliony	diváků	viděly	královskou svatbu	televizních
c) milionům	diváků	vysílala	královskou svatbu	televize
d) –	diváci	viděli	královskou svatbu (v)	televizi
e) –	–	byla	královská svatba (v)	televizi
a)	millions (of)	viewers saw	the royal wedding (on)	television
b) (by)	millions (of)	viewers was seen	the royal wedding	television
c) (to)	millions (of)	viewers broadcast	the royal wedding	television
d)	–	viewers saw	the royal wedding	television
e)	–	– was shown	the royal wedding (on)	television

Tvarová jednoduchost angličtiny, o níž byla již řeč v jiných kapitolách a která tak vyniká zvláště ve srovnání s češtinou, vyžaduje jiné prostředky, než jsou koncovky, pro vyjádření vztahů mezi slovy. Tyto prostředky jsou dvojí: pomocná slova a slovosled. V našich příkladech je vztah mezi *miliony* a *diváky* v angličtině vyjádřen pomocí předložky *of*, v češtině pomocí druhého pádu *diváků*. Ve verzi e) odpovídá českému třetímu pádu *milionům* předložková vazba *to millions*. Užíváním

pomocných výrazů, k nimž patří i členy, vysvětlíme větší počet slov v anglické větě ve srovnání s češtinou (devět proti sedmi ve verzi a), deset proti šesti ve verzi b) atd.). (Tento rozdíl mezi češtinou a angličtinou má i praktické důsledky v délce textů. Více slov v angličtině znamená i více mezer mezi slovy, a tak jsou anglické texty zpravidla o něco delší než odpovídající texty české.)

Srovnáme-li české *milióny diváků* a anglické *millions of viewers* z hlediska slovosledného, není mezi nimi rozdíl. V češtině můžeme sled obrátit na *diváků miliony*. I když výsledkem je neobvyklý pořádek slov, význam je zachován a není porušeno žádné mluvnické pravidlo. V angličtině musíme ponechat *millions of viewers*, protože vazby s číslovkami nemůžeme převádět na přivlastňovací tvary (*the daughter of Mrs. Glenn* bychom mohli změnit na *Mrs. Glenn's daughter*.) Stejně tak nemůžeme přestavět sled *television viewers*, kdežto v češtině bychom mohli říci *Diváci televizní viděli...*, i když by to opět byl neobvyklý pořádek slov.

Hlavní oblastí slovosledu je věta jako celek. Mezi češtinou a angličtinou zde opět nacházíme podstatné rozdíly. Jako příklad nám poslouží česká věta *Otec bije syna* (a). Sled slov v této větě můžeme změnit podle toho, na které slovo chceme položit důraz: b) *Syna bije otec*. - c) *Otec syna bije*. Ve všech třech větách je stále jasné, kdo koho trestá. Anglickou větu *The father is beating his son* (a) nemůžeme libovolně měnit, protože bychom vyvolali dojem o rozvratu v rodině. Chceme-li anglickou větu začít příjemcem trestu, musíme říci *The son is being beaten by his father* (b) nebo *The son is getting a beating from his father* (b). Třetí verzi můžeme přeložit tak, že vazbu *give a beating* rozdělíme: *The father is giving his son a beating*. Důvodem pro tyto operace je pravidlo o pořádku slov

v anglické oznamovací větě. Na prvním místě stojí podmět (ten, kdo vykonává nějakou činnost - *the father*), potom přísudek (sloveso popisující činnost - *beat*) a předmět (osoba zasažená činností - *the son*). V složitější větě by na dalších místech stála určení, jak, kde a kdy činnost proběhla. Tato slovosledná pravidla stručně shrnuje anglická zkratka SVOMPT podle slov Subject - podmět, Verb - sloveso, Object - předmět, Manner - způsob, Place - místo, Time - čas. Určení místa a času se vyskytují i na jiných pozicích ve větě, ale základ S - V - O nemůžeme v oznamovací větě měnit, protože anglická podstatná jména, jak již víme, nemají koncovky, které by odlišily podmět od předmětu (jako české *otec - syna*). Sloveso je základním stavebním prvkem věty a jeho středová poloha je přirozená, protože činnost jím vyjádřená spojuje podmět s předmětem.

Sled S - V je třeba v anglické oznamovací větě nejenom zachovávat, je třeba ho v každé anglické větě vyjádřit. Srovnajme si následující věty: 'Nikdy jsem tam nebyl.' *I've never been there.* - 'Musíš to udělat.' *You must do it.* - 'Neměla ráda ryby.' *She hated fish.* V českých větách není podmět vyjádřen, protože je poznatelný z tvaru slovesa. Anglická věta podmět mít musí, protože ani sloveso ani další slova ve větě podmět nenaznačují, nemají k tomu potřebné koncovky. Do uvedených anglických vět můžeme dosadit různé podměty a tvar slovesa se nezmění: *I/You/We/They/The Browns have never been there.* - *I/You/He/She/We/they/John must do it.* - *I/You/He/She/We/They/Mary hated fish.* Čeština dále nevyjadřuje podmět ve větách popisujících přírodní jevy (*Prší*) a nevyjadřuje podmětem osobu, jíž se týká nějaký tělesný nebo duševní stav (*Bolí mě v krku*). Angličtina podmět vyjádřit musí: *It's raining.* - *I have a sore throat.* Vedle již zmíněné tvarové jednoduchosti

anglických slov je dalším důvodem pro vyjadřování podmětu v angličtině jeho funkce v signalizaci oznamovací a tázací věty (S - V pro oznámení, V - S pro otázku).

Vraťme se k českým větám *Otec bije syna. - Syna bije otec. - Otec syna bije.* Druhou větu bychom mohli rozšířit na *Syna bije otec, nikoli matka* a třetí na *Otec syna bije, nehladí ho po vlasech.* Rozšířením se názorněji ukázal rozdíl mezi těmito třemi větami. Sdělují stejný věcný obsah, ale každá z nich klade důraz na jinou část sdělení. Věta *Otec bije syna* nám prostě popisuje, co se děje, v přirozeném pořádku: nejdříve kdo něco dělá, potom co dělá a nakonec koho se to týká. Věta *Syna bije otec* (tedy nikoli matka) činitele zdůrazňuje umístěním na konci věty. Věta mohla být pronesena v situaci, kdy nebylo jasné, kdo je vykonavatelem trestu, nebo kdy se v rodině funkce trestatele vyjímečně ujal otec. Konečně v třetí větě se vyjasňuje činnost otce. V češtině tedy můžeme slova ve větě uspořádat tak, abychom na konec věty dostali nejzávažnější část svého sdělení. Odborným termínem této části věty říkáme 'jádro' nebo 'réma', anglicky 'rheme'. Protikladem jádra je 'základ', též 'východisko' nebo 'téma', anglicky 'theme'. Základ je ta část věty, která sděluje nejméně nového, protože například navazuje na předcházející text nebo obsahuje informaci známou ze situace. Uspořádáním věty na základ a jádro, případně i na přechodové složky, se realizuje 'aktuální členění věty' neboli 'funkční perspektiva věty', anglicky 'functional sentence perspective'. Na českých větách v tomto odstavci jsme si ukázali, že slovosled je jedním z prostředků aktuálního členění. Dalšími prostředky jsou význam slov a závislost (nebo nezávislost) na kontextu, tj. na předcházejícím textu nebo na situaci. V mluvené řeči pak přistupuje důraz a intonace (zkusme si vyslovit větu: *Otec syna bije, nehladí ho po vlasech.*).

Aktuální členění je v češtině hlavním principem pro pořádek slov ve větě. V angličtině však musíme zachovávat už zmíněné pravidlo SVOMPT, a proto větu *Syna bije otec* jsme přeložili *The son is getting a beating from his father* nebo *The son is being beaten by his father*. Díky trpnému rodu nebo vazbě *sget* jsme mohli jádro věty, otce, umístit na konec. K zdůraznění bychom mohli v angličtině užít vazbu *It is ... that: It is the father that is giving a beating to the son*. Z jiných prostředků pro vyjádřování aktuálního členění v angličtině si uvedme členy. Ve větě *A boy came* signalizuje neurčitý člen, že přišel nějaký zatím neznámý hoch, kdežto ve větě *The boy came* jde o hochu již známého. V druhé větě bychom mohli užít osobní zájmeno (*He came*), které odkazuje na osobu mluvčímu i adresátovi známou. Osobní zájmeno nebo podstatné jméno s určitým členem mají menší sdělnou hodnotu (z hlediska novosti) než jméno s neurčitým členem ve větě *A boy came*, takže *boy* bude ve větě *The boy came* patřit do základu a ve větě *A boy came* do jádra sdělení. S aktuálním členěním v angličtině souvisí tendence k jmennému vyjadřování, již je věnována následující kapitola. Spojení *give a beating, take a bath* mohou svou jmenovou částí, která je nositelem významového těžiště, fungovat jako jádrové složky.

V souladu s uspořádáním slov ve větě od méně závažných k více závažným jsou již dříve zmíněná víceslovná slovesa, např. *He set aside a little money each week*. 'Každý týden si odložil trochu peněz'; *He set off the fireworks at midnight*. 'Ohňostroj vypálil před půlnocí'. První dvě slova v obou anglických větách nám pouze říkají, že nějaká osoba mužského rodu (známá např. z předcházející věty) v minulosti něco udělala (chybí *-s*, takže nejde o přítomnost), ale nevíme co (Ve Velkém anglicko-českém slovníku od Karla Haise a Břetislava Hodka je několik

set českých překladů slovesa *set*.) Význam se zúží, přidáme-li *off* nebo *aside*: pro *set aside* máme pak asi patnáct českých překladů a pro *set off* asi pětadvacet. Nejvhodnější překlad určíme až podle dalších slov ve větě. Z rozboru je jasné, že závažnost sdělení stoupá od *he* k *off/aside* a že tedy víceslovná slovesa vyhovují tendenci k postupnému zvyšování závažnosti složek věty.

Ukázali jsme, že sled slov ve větě není náhodný, a totéž platí o uspořádání slov v anglických víceslovných spojeních jako *soft drinks manufacturers, the Natural Environment Research Council*. Při překladu do češtiny začínáme od posledního slova ('výrobci, rada'), dále však nepostupujeme mechanicky slovo za slovem, nemůžeme oddělit *soft* a *drinks, natural* a *environment* (vznikli by 'měkkí výrobci nápojů'). Respektujeme spojení *soft drinks* ('nealkoholické nápoje') a *natural environment* ('přírodní prostředí'), která jako celek dále určují podstatná jména *manufacturers* a *research council* ('výrobci nealkoholických nápojů, rada pro výzkum přírodního prostředí').

Poslední poznámka v této kapitole o větě se týká důležitého rozdílu mezi češtinou a angličtinou: v české větě můžeme použít více záporných výrazů, zatímco ve spisovné angličtině se do věty zařazuje jen jeden zápor: 'Nikdo mi nikdy nic neřekl' *No one has ever said anything to me*; 'Neměli jsme žádný oběd' *We haven't had any lunch*. Příklady naznačují, že záporný výraz má být v anglické větě zařazen co nejdříve, aby bylo jasné, zda jde o větu kladnou nebo zápornou. V nespisovné angličtině se ovšem s vícenásobným záporem setkáváme: *No one never said nothing*.

